

Wprowadzenie

Pokusa, żeby nie zastanawiać się nad tym, co uczeń „wnosi” w sytuację dydaktyczną w momencie planowania lekcji i później – w trakcie lekcji – jest wielka. Często używa się argumentu ekonomii nauczania, zamykającym się w stwierdzeniu: *Nie mam czasu, bo program... Po co się zastanawiać nad wiedzą ucznia, skoro on nie powie nic mądrego*. W wypowiedziach nauczycieli pojawia się jeszcze inny argument, że uczniowie nie chcą się uczyć, że *uczniowie pracując samodzielnie lub w grupach nie potrafią realizować zadań zaplanowanych przez nauczyciela, a jeżeli je wykonują, to efekty ich działań są mizerne*.¹

Nic bardziej mylnego. Nauczyciel, który nie uwzględnia tego, co uczeń „wnosi” w sytuację dydaktyczną ryzykuje, że zaproponowane formy kształcenia rozminą się z możliwościami poznawczymi ucznia. Taka sytuacja nie tylko uniemożliwia realizację celów edukacyjnych, ale także zwalnia uczniów od odpowiedzialności za uczenie się.

Nie można być dobrym nauczycielem bez opanowania umiejętności decentracji, dostosowania własnej wiedzy i umiejętności do możliwości poznawczych edukowanego. Nie chodzi nam w tym przypadku o ograniczenie wymagań edukacyjnych. O tym nie mówimy.

Zagrożenia sytuacji, w której nauczyciel nie bierze pod uwagę tego, co uczeń „wnosi” w sytuację dydaktyczną łatwo przewidzieć.² Ryzykuje on, że zaproponowane uczniowi treści i formy pracy rozminą się z możliwościami ucznia, że trafi swoimi oddziaływaniami w próżnię, a tym samym nie zrealizuje zamierzonych celów edukacyjnych³. Aby temu przeciwdziałać nauczyciel powinien dążyć do poznania pojęć potocznych ucznia (jego obraz świata) po to, aby podjąć z nimi dialog i wykorzystać je w pracy z uczniem. Katalog w takiej preorientacji nauczania powinien mu pomóc.

Sądźmy, że *Katalog...* jako całość daje efekt zdumiewający. Na podstawie tego katalogu nie tylko dowiadujemy się o wyobrażeniach społeczno-kulturowych nt. czegoś, ale możemy snuć rozważania o „społeczno-kulturowym” obrazie świata ucznia.

Wczytajmy się w to, co uczniowie mają nam do powiedzenia. Dzięki temu nauczanie wiedzy o społeczeństwie, wiedzy o kulturze oraz wychowania do życia w rodzinie będzie pełniejsze, bardziej refleksyjne.

W interpretacjach dokonywanych przez nauczycieli dominuje tendencja „jakościowa”⁴. Tendencja ta nie jest jednak wyraźna, oparta na wieloaspektowym rozumieniu

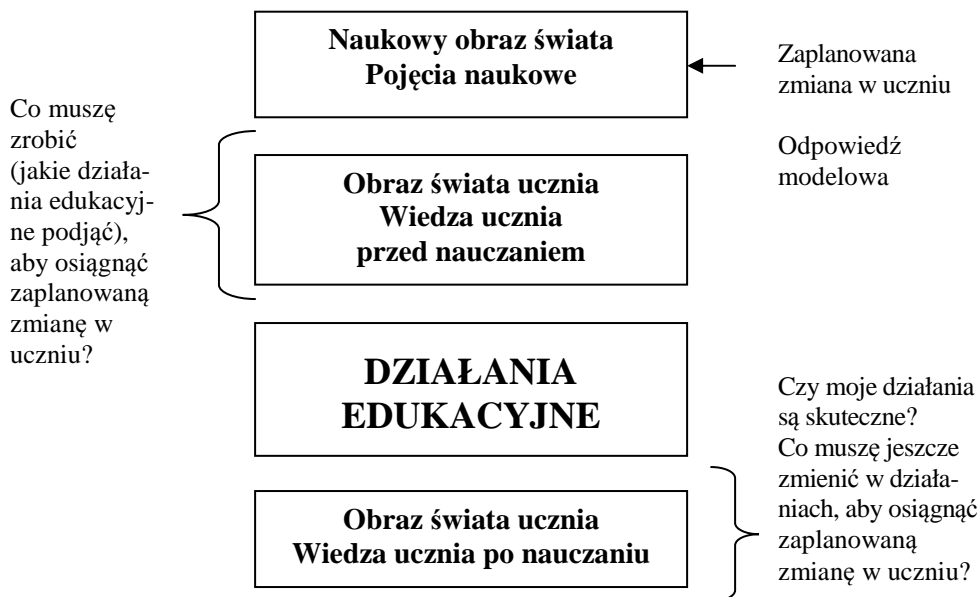
¹ Szerzej na ten temat w: A. Krajna, K. Sujak-Lesz, *Wypowiedź uczniowska jako źródło informacji o obrazie świata ucznia*. [W:] *Nauczanie przyrody. Wybrane zagadnienia*, pod red. E. Arciszewskiej i S. Dylaka. Wyd. CODN, Warszawa 2005, s. 107-121.

² Nt. filozoficznych i pedagogicznych kosztów nauczania nie uwzględniającego tego, co uczeń „wnosi” w sytuację dydaktyczną (w ujęciu konstruktywistycznym) można przeczytać w: E. Małkiewicz, *Pojęcia potoczne i naukowe a proces nauczania i uczenia się*. [W:] *Nauczanie przyrody. Wybrane zagadnienia*, praca zbiorowa pod red. E. Arciszewskiej i S. Dylaka. Wyd. CODN, Warszawa 2005, s. 95-105; zob. też: K. Sujak-Lesz, A. Krajna, *Integracja kształcenia nauczycieli fizyki w zakresie psychologii, pedagogiki i dydaktyki fizyki*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1990 (rozdział III *Problemy poznania ucznia w kształceniu nauczycieli fizyki*).

³ Szerzej na ten temat w: E. Małkiewicz, *Pojęcia potoczne i naukowe...*

⁴ W grupie nauczycieli przedmiotów przyrodniczych dominuje podejście charakterystyczne dla praktyki oceniania osiągnięć szkolnych uczniów: tyłu a tyłu uczniów odpowiedziało dobrze, tyłu a tyłu – źle. Interpretacja zaczyna się i kończy na podaniu liczb. Przy takim podejściu badawczym nie ma miejsca na autorefleksję: „Czy pytanie, które zadałem było dobre?”, „Co znaczy to, co uczeń powiedział i jak to mogę wykorzystać w nauczaniu?”, itd.

przez interpretatora sytuacji dydaktycznej. W wielu przypadkach „opór tekstu” okazuje się zbyt duży, stwarza trudności interpretacyjne nie do przezwyciężenia dziś. Pisząc „dzisiaj”, chcemy przez to powiedzieć, że trudności te mają charakter przejściowy, „jutro” pojawią się nowe trudności; rozumienie i interpretacja są bowiem procesami otwartymi, zależnymi od aktualnej wiedzy i umiejętności interpretatora. Tak musi być, nie należy dążyć do interpretacji na siłę, przedwczesna interpretacja z reguły uniemożliwia bowiem zrozumienie „tekstu”. (polecamy lekturę książek: H.G. Gadamer, *Prawda i metoda*. Wyd. „inter esse”, Kraków 1993; J. Kruk, *Filozoficzno-pedagogiczne aspekty rozumienia tekstu*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1998 – tutaj sensowna bibliografia). Jak wykorzystać informacje o obrazie świata ucznia w nauczaniu?

Legenda:

Odpowiedź modelowa stanowi wzorzec „oceny” osiągnięć szkolnych ucznia i oceny skuteczności działań dydaktycznych nauczyciela.

Porównanie odpowiedzi modelowej z odpowiedziami uczniów udzielanymi przez nich przed lekcją na dany temat ułatwia nauczycielowi formułowanie celów nauczania, dokonanie wyboru takich metod i form nauczania, które ułatwią realizację celów nauczania.

Z kolei, porównanie odpowiedzi modelowej z odpowiedziami, jakie uczniowie udzielili na to samo pytanie po nauczaniu, może być źródłem refleksji, czy cele, jakie sobie założyłem zostały na lekcji zrealizowane.

Niektórzy nauczyciele, prowadząc badania wyobrażeń uczniów o świecie, podjęli próbę wprowadzenia tego typu działań badawczych na lekcji, przykłady takich działań znajdziecie Państwo w katalogu. Są to jednak wyjątki. Odpowiedź na pytanie, jak projektować lekcję, w której wykorzystuje się „napięcia dialogiczne” między obrazami świata nauczyciela i ucznia zostawiamy samym nauczycielom...; scenariusze działań dydaktycznych do tych marginesów (kontekstów) jakimi jest *Katalog*... trzeba dopiero napisać.

Innej rady nie ma: **dajmy uczniom mówić. I słyszymy, co uczniowie mają do powiedzenia.** Jesteśmy przekonani, że lekcje będą wówczas lepsze.

Katalog wyobrażeń uczniów
o świecie społeczno-kulturowym

O „Katalogu...”

„Katalog wyobrażeń uczniów o świecie społeczno-kulturowym” jest efektem badań nauczycielskich prowadzonych w ramach warsztatów „Obraz świata ucznia a nauczanie. Wypowiedź uczniowska jako źródło informacji o obrazie świata ucznia”. Autorami haseł są uczestnicy studiów podyplomowych z zakresu wychowania do życia w rodzinie, wiedzy o kulturze oraz wiedzy o społeczeństwie.

Dodatkowo, w *Suplemencie do Katalogu*, zamieszczono wybrane opracowania studentów studiów doktoranckich Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego.

W *Katalogu* zamieszczono prace badawcze (grupowe lub indywidualne) następujących nauczycieli:

Pojęcie	Autorzy badań
arcydzieło, kicz	Alicja Mytych
awangarda	Beata Malska
brzydota	Joanna Gajdzińska
cywilizacja	Zofia Brejdek
dojrzałość	Małgorzata Gancarczyk
	Anna Makarowska
	Anna Miszon
	Aldona Solarek
dzieło sztuki	Ewa Orzechowska-Świątek
ekspresja	Małgorzata Aszkiełowicz
emigracja	Małgorzata Sokalska
fatum	Agnieszka Knapiek
feminizm	Bożena Krzyształowicz
kicz	Renata Rosa
ksenofobia	Elżbieta Zalewska
kultura	Dagmara Bekiesz
mazurek	Elżbieta Regulska-Musiał
miłość	Halina Koman
	Agnieszka Buksa
	Anna Halicka
	Jolanta Kwiecień-Wrotniewska
muzyka	Tomasz Traczyński
obywatelstwo	Julian Janiszewski
ojczyzna, patriotyzm	Karol Koper
patriotyzm, cenzura	Joanna Nowakowska
piękno	Marta Sławuta
przyjaźń	Renata Głuśniewska
	Krystyna Kościańska
	Mirosława Kalicińska
przyjaźń, przyjaciel	Sylvia Olszak
regionalizm	Magdalena Lisowska
stereotyp	Dorota Cierniak
szkoła, nauka	Aneta i Piotr Petelenz-Łukasiewicz
szowinizm, kosmopolityzm	Szymon Rybicki
sztuka	Jolanta Filipowicz
wolność	Małgorzata Jastrzębska

terroryzm, wolność	Agata Sawicka Paweł Dernoga Jolanta Baniecka Ewa Cieślak Aneta Gniedziejko Justyna Kędziora
terroryzm tradycja	Janna Lochdańska Michalina Sokulska Aleksandra Marciniak Agnieszka Kornicka-Szyler
uczciwość	Barbara Trela Danuta Stempniewicz Iwona Chmielowska
wiara wierność	Katarzyna Jarosz Anna Walendziak Agnieszka Adamowska
wierność, narkotyki	Katarzyna Bączkowska Katarzyna Gibała-Nowak Jolanta Maniak Małgorzata Ofton
zdrowie	Anna Świdowska Anna Nowakowska

W *Katalogu...* opublikowanym dwa lata temu (patrz: *Projektowanie pracy nauczyciela przedmiotów humanistycznych*, pod red. A. Krajny i E. Małkiewicz, Wyd. CEN UW., MarMar, Wrocław 2006, s. 27-253) zamieszczono prace omawiające następujące hasła:

autorytet	miłość dojrzała	szczęście
asertywność	nacjonalizm	terroryzm
bezrobocie	naród	tolerancja
cenzura	nawyk	wartości
cywilizacja	niepodległość	wykształcenie
demokracja	obłuda	
dojrzewanie	odpowiedzialność	
dyktatura	ojczyzna	
higiena	państwo	
ideologia	parlament	
impreza	patriotyzm	
kłamstwo	polityka	
koleżeństwo	prawica	
konstytucja	prawo	
kultura	przyjaźń	
lewica	przyjaźń-zakołochanie-miłość	
małżeństwo	rodzina	
miłość	sprawiedliwość	